

10 INSTITUTE, ORGANIZACE A SPOVKY

RYCHLÝ NÁHLED KAPITOLY

Materiál předkládaný v této kapitole si klade za cíl seznámit studenty s legislativními podobami působnosti kulturních institucí, organizací a spolků, které umožňuje právní systém České republiky. Nabízí přehledný výčet právních forem subjektů realizujících svou činnost v oblasti kultury a umění u nás a blíže objasňuje podmínky jejich vzniku a existence, ale zejména náplň a možné cíle činností. Pozornost bude zaměřena zejména na neziskový sektor s mnoha jeho odnožemi, neopomeneme se ale věnovat také komerčním institucím zřizovaných podnikateli a podnikatelskými subjekty za účelem zisku.

CÍLE KAPITOLY

Po prostudování kapitoly student dokáže:

- orientovat se v legislativních podobách kulturních subjektů v České republice,
- definovat neziskový sektor a charakterizovat jeho členění,
- vymežit fungování komerčních subjektů,
- analyzovat ekonomické a legislativní aspekty neziskového i komerčního sektoru,
- umět založit zapsaný spolek.

ČAS POTŘEBNÝ KE STUDIU

Prostudování kapitoly vám zabere přibližně 180 minut.

KLÍČOVÁ SLOVA KAPITOLY

Nezisková organizace, státní nezisková organizace, příspěvková organizace, příspěvková organizace zřizovaná státem, příspěvková organizace zřizovaná územně samosprávným celkem, nestátní nezisková organizace, spolek, zapsaný spolek, obecně prospěšná společnost, ústav, nadace, nadační fond, komerční subjekty.

10.1 Úvod

Již několikrát jsme zmínili, že kulturní sektor je pestrou oblastí, která zahrnuje široké spektrum rozmanitých aktivit. Jejich veřejné provozování ale nesouvisí jen se samotnou uměleckou stránkou. Dané produkce mohou organizovat jak jedinci, tak především za tímto účelem zřízené organizace a sdružení. Tyto instituce musí být legislativně ukotveny a jejich status musí vycházet z našich právních předpisů. Právní systém České republiky nabízí pro oblasti kultury a umění celou řadu možností působnosti příslušných organizací – ať již v oblasti komerční, tak i neziskové sféry.

Následující stránky vám nabídnou členění organizací a sdružení na základě právní subjektivity. Ta vymezuje mj. i možnosti fungování a financování těchto organizací.

10.2 Právní formy organizací působících v oblasti kultury a umění v České republice

V České republice v oblasti kultury a umění působí různé subjekty, které k provozování své činnosti využívají různé právní formy vycházející z naší legislativy. Jednotlivé kulturní subjekty lze rozdělit podle následujících kategorií, přičemž základním východiskem členění dle účelu tvorby zisku:

4. Neziskové organizace

Subjekty, které nejsou zřizovány za účelem zisku.

- a) **státní neziskové organizace** – příspěvkové organizace
 - příspěvkové organizace zřizované státem (Ministerstvem kultury ČR)
 - příspěvkové organizace zřizované územně samosprávným celkem (obec, město nebo kraj)
- b) **nestátní neziskové organizace** – soukromoprávní organizace zakládané soukromými subjekty
 - spolky (dříve občanská sdružení)
 - obecně prospěšné společnosti
 - nadace a nadační fondy

5. Komerční organizace

Kulturní instituce zřizované podnikateli a podnikatelskými subjekty za účelem zisku.

10.3 Neziskové organizace

Neziskový sektor je součástí každé vyspělé země. Neziskové organizace jsou zakládány za účelem uspokojení konkrétních potřeb občanů a komunit, jsou ukazatelem rozvinutosti

občanské společnosti, často ovlivňují veřejné mínění a přispívají také ke společenským změnám. Nabízejí určité spektrum služeb, které nedokáže zajišťovat trh a ziskový sektor.

V České republice v kulturním sektoru převažují právě *neziskové organizace* – tedy instituce, které nejsou zřizovány za účelem zisku, ale svou činností mohou a mají jistý zisk generovat. Musí ho ale vložit zpět do svého rozvoje v rámci plnění svých poslání. Dané organizace většinou pokrývají určitý segment oblasti kultury a umění a slouží k realizaci veřejné kulturní služby (např. provozování divadla, organizace hudebního festivalu nebo vydávání knih).

DĚLENÍ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

V praxi rozlišujeme dvě hlavní skupiny neziskových organizací:

- a) **státní neziskové organizace (veřejnoprávní) – příspěvkové organizace**
 - příspěvkové organizace zřizované státem (Ministerstvem kultury ČR)
 - příspěvkové organizace zřizované územně samosprávným celkem (obec, město nebo kraj)
- b) **nestátní neziskové organizace („non-governmental“)** – soukromoprávní organizace zakládané soukromými subjekty, fungující bez jakéhokoli vlivu státu
 - spolky (dříve občanská sdružení)
 - obecně prospěšné společnosti
 - nadace a nadační fondy

10.3.1 STÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE – PŘÍSPĚVKOVÉ VEŘEJNOPRÁVNÍ

Státní neziskové veřejnoprávní organizace – nebo také příspěvkové organizace – řadíme mezi tzv. veřejné ústavy, tedy organizace veřejnoprávního charakteru. Jsou zakládány a zřizovány nikoli za účelem dosažení zisku, ale především k plnění specifických veřejných služeb, jejichž zabezpečení není z ekonomických důvodů zajímavé pro soukromý sektor. Příspěvkové organizace jsou zpravidla zaměřeny na takové činnosti, jejichž rozsah, struktura a složitost vyžadují samostatnou právní subjektivitu právnické osoby.

Příspěvkové organizace mají ze zákona právní nárok na každoroční poskytnutí provozní dotace (prostředky přerozdělené z veřejných financí) od svého zřizovatele. Výše příspěvku je stanovována na základě předložených plánů činností, výsledků činnosti za minulý rok a návrhu rozpočtu na příští rok. Organizace hospodaří rovněž s příjmy z vlastní hlavní činnosti, která je stanovena zřizovací listinou, dále mají ze zákona k dispozici peněžní fondy. Mimo tyto právně nárokovatelné finanční prostředky se příspěvkové organizace mohou ucházet o nejrůznější dotace z jiných veřejných rozpočtů, musí ale vždy splňovat dotační podmínky a pravidla. Příspěvkové organizace také mohou získávat prostředky prostřednictvím vedlejších činností, které musí být vymezeny ve zřizovací listině a podléhají schválení zřizovatele. Tyto příjmy je nutno zpětně použít ve prospěch hlavní činnosti organizace.

Príspevkové organizace mohou také získávat finance ze soukromých zdrojů (dary fyzických i právnických osob).

V minulosti byly příspěvkové organizace výhradně státními institucemi, v dnešní době to už neplatí. Podle platného práva jsou jejich zakladateli a zřizovateli buď některý z územně samosprávných celků (obec, město či kraj), případně organizační složka státu (příslušné ministerstvo).

V oblasti poskytování kulturních statků a služeb se jedná se o nejpočetnější právní formu – na této bázi funguje zhruba 90 procent všech organizací působících v oblasti kultury.

a) PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE ZŘIZOVANÉ STÁTEM (MINISTERSTVA KULTURY ČR)

První skupinu příspěvkových organizací zřizuje organizační složka státu. Na základě § 54 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích je jim přiznán status právnické osoby, v právních vztazích vystupují svým jménem a na svou odpovědnost.

PRO ZÁJEMCE

Vyhledejte prostřednictvím internetu příslušný zákon a prostudujte si jeho znění.

V oblasti kultury a umění spadají státní příspěvkové organizace pod Ministerstvo kultury. To až do roku 2002 zřizovalo zhruba 80 kulturních příspěvkových organizací, poté došlo k transformaci tohoto modelu a některé instituce byly převedeny pod kraje a obce. Ministerstvo kultury si ve své správě ponechalo pouze významné organizace národního charakteru a instituce, jež plní důležitou roli v péči o kulturní dědictví České republiky. Jejich ředitelé jsou jmenováni ministerstvem, příspěvkové organizace nemají statutární orgány, které jsou jinde v ziskovém i neziskovém sektoru zcela běžné jako správní a dozorčí rada. Finanční zdroje jsou jim přidělovány ze specifické rozpočtové položky Ministerstva kultury ČR. V dnešní době již nemají způsobilost vlastnit majetek, mají pouze příslušnost hospodařit s majetkem státu.

V současné době spravuje Ministerstvo kultury tyto příspěvkové organizace – rezortní instituce (<https://www.mkcr.cz/rezortni-instituce-76.html>):

1. Památky

Národní památkový ústav – <http://www.npu.cz/>

2. Muzea

Husitské muzeum v Táboře – <http://www.husitskemuzeum.cz>

Moravské zemské muzeum Brno – <http://www.mzm.cz>

Muzeum Jana Amose Komenského v Uherském Brodě - <http://www.mja-kub.cz>

Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi – <http://www.puppets.cz>

Muzeum romské kultury v Brně – <http://www.rommuz.cz>

Muzeum skla a bižuterie Jablonec nad Nisou – <http://www.msb-jablonec.cz>

Muzeum umění Olomouc – <http://www.olmuart.cz>

Národní muzeum Praha – <http://www.nm.cz/>

Národní technické muzeum Praha – <http://www.ntm.cz/>

Památník Lidice – <http://www.lidice-memorial.cz>

Památník národního písemnictví Praha – <http://pamatniknarodnihopisemnictvi.cz>

Památník Terežín – <http://www.pamatnik-terezin.cz>

Slezské zemské muzeum Opava – <http://www.szm.cz/>

Technické muzeum v Brně – <http://www.technicalmuseum.cz>

Uměleckoprůmyslové museum v Praze – <http://www.upm.cz/>

Národní muzeum v přírodě Rožnov pod Radhoštěm – <http://www.vmp.cz>

3. Galerie

Moravská galerie v Brně – <http://www.moravska-galerie.cz/>

Národní galerie v Praze – <http://www.ngprague.cz/>

4. Knihovny

Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana – <http://www.ktn.cz/>

Moravská zemská knihovna v Brně – <http://www.mzk.cz>

Národní knihovna ČR – <http://www.nkp.cz>

5. Divadlo a hudba

Česká filharmonie – <http://www.czechphilharmonic.cz>

Institut umění – Divadelní ústav – <http://www.idu.cz>

Národní divadlo Praha – <http://www.narodni-divadlo.cz/>

Pražský filharmonický sbor – <http://www.choir.cz/>

6. Ostatní

Národní filmový archiv Praha – <https://nfa.cz/>

Národní informační a poradenské středisko pro kulturu – <http://www.nipos-mk.cz/>

Národní ústav lidové kultury Strážnice – <http://www.nulk.cz>

b) PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE ZŘIZOVANÉ ÚZEMNĚ SAMOSPRÁVNÝMI CELKY (OBEČ, MĚSTO, KRAJ)

Zřizování příspěvkových organizací spadá také podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů do samostatné působnosti územně samosprávného celku (jak obce/města, tak i vyššího územního samosprávného celku – tedy samosprávného kraje a hlavního města Praha včetně jeho městských částí) a patří mezi pravomoci vyhrazené zastupitelstvu územního samosprávného celku. To zřizuje příspěvkové organizace jako právnické osoby, a to zejména za účelem hospodářského využívání svého majetku a k zabezpečení veřejně prospěšných činností.

Každý územně samosprávný celek zřizuje různé množství a typy příspěvkových organizací. To je dáno jednak jistou tradicí působnosti těchto organizací v daném celku, zároveň samosprávný celek dává najevo svou vyspělost a vizi v řízení veřejnoprávního sektoru.

Město Opava je zřizovatelem těchto institucí, působících v oblasti kultury a umění:

Knihovna Petra Bezruče v Opavě – <https://kpbo.cz/>
OKO Opava – Opavská kulturní organizace – <https://oko-opava.cz/>
Slezské divadlo Opava – <http://www.divadlo-opava.cz/>
Středisko volného času Opava – <https://www.svcopava.cz/>

Moravskoslezský kraj je zřizovatelem těchto institucí, působících v oblasti kultury a umění:

Těšínské divadlo Český Těšín – <https://www.tdivadlo.cz/>
Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě – <https://www.svkos.cz/>
Galerie výtvarného umění v Ostravě – <https://www.gvuo.cz/>
Muzeum Novojičínska – <https://www.muzeumnj.cz/>
Muzeum Těšínska – <https://www.muzeumct.cz/>
Muzeum v Bruntále – <https://www.mubr.cz/>
Muzeum Beskyd Frýdek-Místek – <https://www.muzeumbeskyd.com/>

10.3.2 NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ (SOUKROMÉ) ORGANIZACE – NNO

Nestátní neziskové organizace (NNO) nejsou zakládány a zřizovány státem, ale soukromými subjekty z potřeby a zájmu občanů či právnických osob. Termín neziskový vychází z anglického termínu „non-for-profit organizations“ a označuje takové instituce, jejichž činnost není realizována za účelem finančního zisku. Neznamena to ale, že neziskové organizace jsou prodělečné subjekty. Přívlastek „neziskový“ znamená, že cíle těchto organizací přesahují ekonomické zájmy, neboť usilují o vytváření hodnot jiného než přímého finančního charakteru. V oblasti kulturní můžeme mluvit o uměleckých a kulturních hodnotách, které mohou mít velmi široký dopad na společenské vědomí.

DĚLENÍ NESTÁTNÍCH NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ – DLE PRÁVNÍ FORMY

Nestátní neziskové organizace mají v České republice celou řadu právních forem. Mohou fungovat jako spolky, obecně prospěšné společnosti, ústavy, nadace a nadační fondy, případně evidované právnické osoby církví a náboženských společností. V kulturním kontextu se ale nejčastěji uplatňují tři z nich.

a) SPOLKY A POBOČNÉ SPOLKY

Spolek je zvláštní forma právnické osoby, určená pro samosprávné a dobrovolné sdružení osob vedených společným zájmem, které je založeno nejméně třemi osobami. Účelem spolku mohou být buď vzájemně prospěšné cíle (= společné aktivity zaměřené jen na členy spolku, např. sportovní kluby, myslivecká sdružení apod.), nebo veřejně prospěšné cíle směřující vůči veřejnosti (poskytování sociálních služeb, kulturní, vzdělávací a informační aktivity apod.), případně cíle smíšené. Spolek má nepolitický charakter. Může vlastním jménem podnikat, ale nesmí to být jeho hlavní činnost a případný zisk musí použít na podporu dosažení vlastních cílů spolku. Členy spolku mohou být fyzické i právnické osoby. Název musí obsahovat slova „*spolek*“ nebo „*zapsaný spolek*“, případně zkratku „z. s.“. Zapisuje se do spolkového rejstříku, který je veden příslušným rejstříkovým soudem.

PRO ZÁJEMCE

Činnost spolků navazuje na formu občanských sdružení a jejich organizačních jednotek, která na našem území působily v letech 1990-2013. Ty se ale musely – v souvislosti se změnami občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., který nabyl účinnosti od 1.1.2014, – transformovat právě ve spolky a pobočné spolky. Dosavadní právní úpravy totiž nebyly dostačující a nový občanský zákoník s dalšími základními předpisy nedostatky stávajícího zákona upravil. Hlavní změnou byla právě změna označení, kdy se z občanského sdružení stává spolek, což lépe vystihuje činnost organizace (ta se již nezaměřuje například se sdružením bez právní subjektivity nebo se zájmovým sdružením). V novém zákoně jsou lépe stanoveny základy fungování spolků, jejich účelové vymezení nebo vnitřní organizace. Transformace probíhala buď automaticky, nebo ji bylo možné provést ručně. Transformované spolky měly do tří let (do 1.1.2017) povinnost přizpůsobit stanovy nové právní úpravě.

b) OBECNĚ PROSPĚŠNÁ SPOLEČNOST (O. P. S.)

Účelem obecně prospěšné společnosti je poskytování obecně prospěšných služeb uvedených v zakládací listině. O. p. s. vznikla dnem zápisu do *rejstříku obecně prospěšných společností* vedeným příslušným soudem, zakladateli o. p. s. mohly být fyzické i právnické osoby. Právní forma o. p. s. umožňuje subjektu užívat zisku z vlastní doplňkové činnosti pro svoji hlavní neziskovou činnost, zároveň splňuje podmínky pro získávání dotací a grantů (tedy veřejnou prospěšnost, transparentnost a zvláštní účetní režim).

Obecně prospěšné společnosti vznikaly až do roku 2013 dle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech. Ten byl ale k 1. lednu 2014 zrušen novým občanským zákoníkem. Pokud u obecně prospěšné společnosti nedošlo k transformaci na jinou právní formu, řídí se tímto zákonem i nadále. Nové obecně prospěšné společnosti ale již nevznikají.

c) NADACE A NADAČNÍ FONDY

Nadací (angl. foundation, něm. Stiftung) resp. nadačním fondem se rozumí účelové sdružení majetku, zřízené zakladatelem k dosahování veřejně prospěšných cílů. Název musí obsahovat slovo „nadace“ a zpravidla také označení, poukazující na její účel. Nadační fond se od nadace liší tím, že nemusí mít trvalý charakter a výnosnou povahu. Činnost nadací a nadačních fondů je regulována na základě zákona, což zajišťuje transparentnost těchto organizací a osvobozuje zisky z nadačního jmění od daňových povinností. Zároveň je definuje jako organizace, které pouze distribují finanční zdroje.

V oblasti kultury u nás působí řada nadací a nadačních fondů zaměřených na podporu kultury. Je potřeba sledovat je, seznámit se s jejich zaměřením a podmínkami podpory, a

aktivně je oslovovat. Při oslovování je nutné vyjít z faktu, že se nejedná o dárce, nýbrž neziskový subjekt, který sleduje vlastní poslání. Pokud se NNO podaří najít soulad mezi vlastním posláním a posláním nadace, může očekávat úspěch podaných žádostí.

SAMOSTATNÝ ÚKOL

Prostřednictvím vyhledávání na internetu se pokuste najít odkazy na 10 českých nadací zaměřených na oblast kultury. Určete, které z nich by bylo možné požádat o příspěvek na realizaci festivalu Na cestě.

10.4 Komerční organizace

Jako komerčními organizace – tedy kulturní instituce zřizované podnikatelskými subjekty – bývají obvykle označovány ty právnické osoby, které jsou založeny za účelem podnikání (tzn. tvorby zisku). Předmětem tohoto podnikání může být např. právě činnost umělecká. Nejčastěji volenou formou jsou obchodní korporace – konkrétně kapitálové obchodní společnosti – tj. *společnosti s ručením omezeným* a *akciové společnosti*, které představují nejvhodnější právní formu pro komerční kulturu.

a) SPOLEČNOST S RUČENÍM OMEZENÝM (S. R. O.)

Společnost s ručením omezeným je obchodní společnost, která je prioritně zakládána za účelem podnikání. Obchodní zákoník vymezuje možnost založit s. r. o. (stejně jako akciovou společnost) i k jiným účelům, než je podnikání, tedy např. i pro zajištění kulturní činnosti. I taková s. r. o. zůstává obchodní společností a je podřízena režimu obchodního zákoníku. Důležitým aspektem jsou podmínky týkající se hospodaření s. r. o. Její základní kapitál činí 200.000,- Kč, s.r.o. účtuje v soustavě podvojného účetnictví a může být příjemcem dotací z veřejných zdrojů, pokud organizace poskytující podporu neurčí jinak.

b) AKCIOVÁ SPOLEČNOST

Akciová společnost podle paragrafu 56 Obchodního zákoníku může být založena i za jiným účelem, než je podnikání, tzn. i pro provozování kulturní činnosti. Akciová společnost je společnost, jejíž základní jmění je rozvrženo na určitý počet akcií o určité jmenovité hodnotě. Společnost odpovídá za porušení svých závazků celým svým majetkem. Akcionář neručí za závazky společnosti.

Společnost může být založena jedním zakladatelem, je-li zakladatel právnickou osobou, jinak dvěma nebo více zakladateli. Zakládající listina či zakladatelská smlouva musí obsahovat i návrh stanov. Hodnota základního jmění musí činit alespoň 2 000 000,- Kč. To je nicméně pro oblast podnikání v kultuře částečně omezující.

c) OSTATNÍ SPOLEČNOSTI

Novela Občanského zákona umožnila, aby byla zakládána **zájmová sdružení právnických osob**, jejichž účelem může být např. i provozování divadla. Právní úprava: Zákon č. 513/1991 Sb. Obchodní zákoník zvláště paragrafy 105-153 ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

d) FYZICKÁ OSOBA (JAKO ŽIVNOST VOLNÁ)

Mezi právní formy vhodné k provozování profesionální umělecké činnosti v ČR patří i živnost volná (fyzická osoba). Živností je ve smyslu živnostenského zákona soustavná činnost provozovaná samostatně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku a za podmínek stanovených živnostenským zákonem. Podle nařízení vlády č. 469/Sb. v příloze 4 pod číslem 117 uvedeno pořádání kulturních produkcí a zábav (tzn. i divadel, koncertů atd. na stálé scéně i jako hostující) uvedeno jako živnost volná, v příloze č. 2 ve skupině 214 je uveden nákup a prodej předmětů kulturní hodnoty, což lze vztáhnout např. na galérie jako živnost vázaná, která podléhá jinému režimu. Podmínky provozování volné živnosti fyzickými osobami: dosažení věku 18 let, způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost. Prokázání odborné způsobilosti není podmínkou provozování volné živnosti. Provozování je podmíněno ohlášením a zapsáním u příslušného živnostenského úřadu.

ÚKOL

Společně s kolegy z ročníku cvičně vypracujte žádost potřebnou pro vznik spolku (zapsaného spolku), konkrétně pro spolek spravující činnost festivalu Na cestě. Simulace reálné žádosti samozřejmě vyžaduje splnění všech nutných náležitostí. Konkrétní návod, jak založit spolek, naleznete na tomto odkazu:

<https://frankbold.org/poradna/spolky-a-zapojeni-verejnosti/spolky/zakladani-spolku/rada/jak-spravne-zalozit-spolek>

Pro inspiraci při přípravě potřebných náležitostí lze využít tyto vzory:

 [vzor-cestne-prohlaseni-a-souhlas-osoby-zapisovane-do-spolkoveho-rejstrik-0k.doc](#) (59 KB)

 [vzor-souhlas-majitele-nemovitosti-s-umistenim-sidla-spolku-0k.doc](#) (60 KB)

 [vzor-stanovy-spolku-ok.doc](#) (76 KB)

 [vzor-zapisu-z-ustanovujici-schuze-spolku-2.doc](#) (73 KB)

SHRNU TÍ KAPITOLY

Studenti se detailně seznámili s různými právní formami organizací působících v oblasti kultury a umění v České republice, a to s důrazem na jejich ziskovost. Kapitola kromě detailního výčtu jednotlivých subjektů blíže objasnila také podmínky jejich vzniku a existence, ale jejich náplň a možné cíle činností.
